

EKOBLADET

EKOMUSEUM BERGSLAGEN

MÄNNISKA | MILJÖ | LANDSKAP

Kraft & Energi

var namnet på ett av våra bästa Bergslagsting hittills. Vi körde det i Ludvika 2010. Då handlade det om solenergi, vattenkraft, hästkraft och handkraft.

Nu på eftersommaren har jag upplevt både kraft & energi på två platser i Ekomuseum som flankerar varandra. Å ena sidan Riddarhyttan i Skinnskatteberg förra helgen och å andra sidan Nya Lapphyttan i Norberg denna helg. Mittemellan ligger Fagersta och Dunshammar med sin blästerugnar från 400-talet e.Kr. En stark koppling finns mellan de tre platserna.

I Riddarhyttan finns mycket av ideell energi, folk verkar gå man ur huse för att delta i föreningslivet och aktiviteter. I Norberg är den kommunala energin stark och tydlig, tjänstemännen drar ett lass. Det skiljer, men kraft är kraft. Det leder framåt fast på olika sätt.

Det är intressant att se på håll och följa utvecklingen. Från min horisont i Ludvika ser jag ner mot Mälaren och Hallstahammar med alla sina besökare runt Trångfors, Skantzen och Strömsholm. De tog hand om järnet.

Jag ser midjebältet: Skinnskatteberg, Fagersta, Norberg. Ett förtäta urtidsområde där det första järnet för husbehov (Röda Jorden) och för en tidig industri (Lapphyttan) tillverkades. Och där steget emellan finns i Fagersta där handeln med järn nog startade (Dunshammar).

Christina Lindeqvist

Pyrit (svavelkis), FeS₂ – järn och svavel i förening kan kristallisera så här vackert!

Ingrid gillar mineraler

Ingrid Grusell i Skinnskatteberg har en omfattande mineralsamling i sin gillestuga. Hon har byggt upp den tillsammans med sin man och tog över ansvaret efter hans död. Maken var gruvmätare i Riddarhyttan och läste geologi på Bergsskolan i Filipstad i sin ungdom.

Hyllorna är fyllda av stenar – eller stuffer som det heter. Den mest praktfulla av dem alla är nog bollen av gyllene svavelkis. Den är stor som en tennisboll och ligger tung i handen, lite vass på ytan, full av fina guldglänsande kristaller. Kattguld kallas detta mineral i folkmun, det är lurigt guldljikt.

Ingrids make kom hem från Jakobs-

gruvan i Riddarhyttan med sitt fynd. Den rullade ut efter salvan på 250 m djup, en svart kula. Men sen han sköljt av den i lortvattnet glänste den vackert. Hem till samlingen kom den och fotograferad blev den nu i augusti tillsammans med en mindre pyritkristall – så olika kan kattguldet alltså se ut.

Ingrid är medlem i VAGS, Västerås Amatörgeologiska Sällskap och hon har rest världen över för att besöka geologiskt intressanta platser.

Ingrid är även ordförande i **Geocentrums Vänner i Riddarhyttan** sen 2010. Arbetet med att skapa en geopark och ett centrum att utgå ifrån stöds av Ekomuseum Bergslagen.

Nya Lapphyttan – döptes om

Nya Lapphyttan i Norberg döptes om i lördags den 1 september till:

Bergslagens Medeltidsmuseum

Stora Döparedagen inleddes med en invigningsceremoni ledd av medeltidsarkeologen Ing-Marie Pettersson Jensen, ett litet drama i vackra dräkter. Hon var Karin från Karbenning, ägare till Lapphyttan, som tog emot fogden, landshövding Ingemar Skogö, som å konungens vägnar skulle kassera in mer skatt från bergsmännen. Bergslagen var Sveriges kassakista från 1200-talet och framåt.

Landshövdingen höll ett vackert invigningstal och sa att här ligger vaggan till Sveriges industri. Lapphyttan kan ha varit den första masugnen i Europa. Nu står vi inför en ny era då gruvorna åter öppnas, vi har en spännande framtid att vänta. Där var ca 150 personer som övervarade ceremonin och när det nya namnet med logotype avtäcktes, så bröt applåder ut och alla tågade in till hyttområdet där många aktiviteter tog vid. Barnen har getts stort utrymme på hyttområdet vilket var mycket uppskattat. Här finns även barnaktiviteter i form av "Barnens Bergslag" och många är riktade till skolorna.

Ny snygg hemsida finns och där kan man läsa om planerna på ett museum och om hur området kan utvecklas. .

www.bergslagensmedeltidsmuseum.se

Järnförsöken pågår nu i två veckor och det brinner i masugnen. Den som vill följa verksamheten gör bäst i att åka dit, det är visning varje dag kl 14.

Namnbytet kom dock överraskande plötsligt för Ekomuseum. Nya Lapphyttan är inarbetat, finns i guideböcker, foldrar och på skyltar. Det gamla namnet lär därför få leva kvar ett tag.

Barnaktiviter i "Barnens Bergslag"

Pågående järnförsök fram till 15 september.

Riddarhyttan

– Teatermaskinen

Med utgångspunkt från tiden för Röda Jorden, det vill säga 700 f.Kr. och fram till Kristi födelse, tar Teatermaskinens kreativa föreställning fart. För fart är det och de första tidsetapperna utspelar sig utomhus i naturen, med skogsmiljöer som scen.

Med de människor som vandrade genom skogarna runt Riddarhyttan och stannade till för att under några veckor göra sitt eget järn av rödjord, ja där börjar allt. Stor dramatik i alla scener och en imponerande logistik, som det är svårt att få grepp om. Allt fungerar, men hur? Man hinner knappt tänka på det för det går undan. Ca 40 personer är involverade. Allt flyter på.

Som publik dras man in i tiden och med lite fantasi kan man känna de forna hårda villkoren. Vi rör oss i skogen med olika följeslagare medan tiden går framåt och efter åtta timmar är vi framme i slutet på 1800-talet. Då har vi fått äta tillsammans med löst folk och med enkla torpare, köttsocka och stekt salt sill. Sen få vi åka hem och sova.

Bilden snabbt upp t vå visar unge Tersmeden på väg till Larsbo bruk. Han möter en upprorsman och kan berätta att det stora upproret mot kungen är avblåst. Bilden här intill visar en vild backanal, en dryckesfest för att fira att Färna och Karmansbo bytt ägare.

Dagen efter spelades tredje och sista etappen i Riddarhyttaprojektet. Det skedde i teatermaskinens gigantiska hus i nya lokalen. Vi befinner oss i 1900-talet. Det handlar om Marx, om socialdemokratien och folkhemmet. Det är Riddarhyttan och dess invånare som träder fram. Per Albin är statsminister, Folkets hus invigs, kriget är slut och framtiden ser ljus ut...eller?

Här finns en obändig energi, som är svår att motstå. Man blir själv lekfull och inlockad i de ystra händelserna.

Ekorådsresan

fred 31 aug
Skokloster & Sigtuna

Årets Ekorådsresa gick till Skoklosters slott och Sigtuna. Som vanligt gav vi oss iväg i en fullsatt buss, men vädret!! Hällande regn hela dagen lång. Efter flera års soliga resedagar, fick vi nu igen med besked.

Skokloster byggdes på 1600-talet av greven och fältmarsalken Carl Gustaf Wrangel. Det påbörjades 1654 och under kommande år hann greven bara sova där 30 nätter. Han dog 1676 och då var slottet ännu inte färdigbyggt. När arbetarna fick nyheten, lade de ner verktygen och gick, rädda att inte få betalt för sitt arbete. Därmed blev den gigantiska bankettsalen aldrig fullbordad. Den har fått stå kvar som den lämnades. Wrangels dotter Margareta Juliana äktade greven Nils Brahe och sen var slottet i Brahesläkten tills ätten dog ut 1930.

Staten köpte Skokloster år 1967 med ca 50 000 inventarier och i dag är slottet museum och hör till Livrustkammaren. Salarna låg mörka och guiden gick med ficklampa. Fotografering var tillåten utom i rustkammaren. Det var en spännande vandring i svensk stormaktstid med starka kopplingar till järnindustrin i Bergslagen.

Förmiddagskaffe liksom lunch intogs i Slottscafeet. Det var fantastiskt gott och blev en tröst i ösregnet.

Därefter begav vi oss till Sigtuna för stadsvandring. Det plaskade omkring oss men staden gav mersmak och många skulle återvända. Flera av oss hade aldrig varit där förut. Sigtuna grundades 980 och blev säte för den förste kristne kungen Olof Skötkonung.

Eftermiddagskaffet med en gudomligt frasig äppelkaka fick vi på stadens mest kända café *Tant Brun*.

Trots en oförglömligt blöt dag, var vi ändå väldigt muntra! Men våta.

Regina da Ré, verksamhetsledare i Svedvi Berg Hembygd förenig på Skantzen i Hallstahammar, deltog i resan.

Samling framför Sigtuna rådhus, det minsta i Sverige. Det invigdes 1744 och byggnadsminnesförklarades 1971.

På Tant Bruns Café serveras kaffet ur kopparpannor. Från vänster sitter Lars Cambrand från Karmansbo samt Inger Meijer och Bertil Andersson från Gravendal.

Bergslagens röster

med Bertil & Per

Bertil Olsson sjunger i Skattlösberg

Bergslagen i dikt och ton

Vissångaren Bertil Olsson från Skinnskatteberg och poeten Per Helge från Västerfärnebo bjuder på en lyrisk-musikalisk resa på **Arbetets museum**, i Norrköping, lörd 22 sep kl 13. Tillbehör: en kasse böcker, en gitarr, ett durspel, en flöjt.

www.arbetetsmuseum.se

En samverkan mellan Ekomuseum & Arbetets museum.

Kulturarvs- dagen

söndag 9 sep

Riksantikvarieämbetet står bakom denna årligen återkommande dag. Årets tema är "Under ytan". Samlad information finns på hemsidan:

www.raa.se/kulturarvsdagen

I Daladelen av Ekomuseum erbjuds följande programpunkter:

kl 10 – Mineralutflykt till Blåkullaberg i Smedjebacken. Samling vid Sporthallen i Ludvika. Egna bilar. Arr. STF och Västerbergslagens Geologiska förening, Evald Persson 0240-150 69

kl 11 – Visning av Klenshyttan En välbevarad bergsmanshytta mellan Ludvika och Grängesberg. Guide Anna-Karin Fändrik. Pris 20 kr. Arr Ludvika kn

kl 13 – Under kyrkvalv och torn. Visning av Grångärde kyrka. Samling vid kyrkporten. Arr. Ludvika kn & Gränge Säfsnäs församl.

kl 15 – Grängesberg som försvann 2 tim vandring med Örjan Hamrin. Samling vid stationen. Pris 40 kr. Arr. Ludvika kn.

FÖRELÄSNING När guldet blev järn

Söndag 9 sep kl 16 - Logen
Västanfors hembygdsgrd

Författaren och professor i arkitekturhistoria **Fredric Bedoire** berättar utifrån sin bok om sin förfader Jean Bedoire, som var brukspatron på Västanfors på 1700-talet och bl.a. engagerad i bygget av Strömsholms kanal.

Observera:

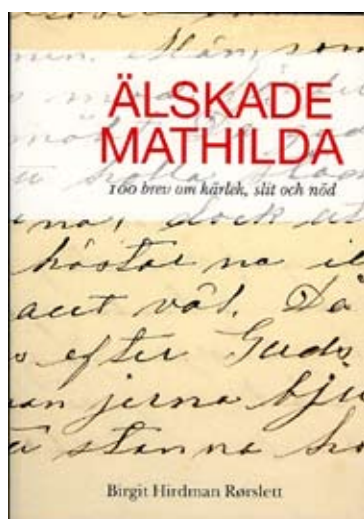
Förnamlen krävs, ring 0223-175 78
Begränsat antal platser. Inträde 85 kr.
Boken finns till försäljning i samband med föreläsningen.

Ecomuseums 2012

En ekomuseikonferens äger rum 19-21 sept i Seixal utanför Lissabon. Den sker i samverkan mellan Green Lines Institute for Sustainable Development och Newcastle University.

Ekomuseum Bergslagen kommer att delta med ett inlägg om "Ekomuseum Bergslagen in progress", om hur vi kan få in naturen i kulturen och bidra till ökad kunskap med lokala initiativ.

Från Ekomuseum reser Erik Höfrén, Örjan Hamrin, Ingvar Henriksson och Christina Lindeqvist.

Nu på Adlibris

Fr.o.m. september säljs våra nya böcker även på Adlibris. Det är ett både billigt och snabbt sätt att få tag på dem.

Den som bor i Ludvika kan även inhandla böckerna på Globes Bokhandel eller direkt från kansliet.

Älskade Mathilda, 150 kr - en autentisk skildring av vardagslivet i 1880-talets Karlberg, som ligger på kanten till Norberg vid Nya Lapphyttan. Familjen hade förlorat sin herrgård i Sunne, Värmland och sökte lyckan i Bergslagen.

Andra böcker på Adlibris är:

Guideboken:

- Om järn och människor
- Of Man and Iron
- Järnladies - från arvtagerskan till kolarhustrun

www.adlibris.com

Från Berg till Spik, 80 kr – full av fina färgbilder med Barbro Jadlings teckningar som förlagor. Texten är omarbetad efter Kerstin Bergströms manus. Den har funnits som en A4-skrift på Ekomuseums kansli sen slutet på 1990-talet. Från början avsedd för lärare och barn på låg- och mellanstadiet, men boken fungerar för barn och även vuxna i största allmänhet.

Nils Nils gata 7, 771 53 Ludvika
Tfn 0240-66 30 82, Fax 0240-748 60

info@ekomuseum.se

www.ekomuseum.se

Text och foto:

Christina Lindeqvist